

Ján Solík

VPLYV FINANČNEJ KRÍZY NA ÚČTOVNÍCTVO A ZDAŇOVANIE PODNIKATEĽSKÝCH SUBJEKTOV

Abstract: *The focus of the paper is on changes caused by global financial and economic crisis in the area of accounting and taxation of business accounting entities, analysis of proposals for solutions and their consequences. On supranational level, there are heated discussions about the consequences of fair value measurement and IASB reactions to this new situation. One of the problems is to search for a reliable measurement base for the valuation of financial instruments under non-liquid market conditions. In the Slovak Republic the focus of the changes in the business environment is tax legislation. Their aim is to decrease the tax burden of the citizens and improve the cash flow of business entities.*

Key words: *crisis, IFRS, fair value, measurement, financial instruments, amendments to accounting and tax legislation*

JEL: M, E 62, E 32

Najvyššou zásadou účtovníctva v trhovej ekonomike je poskytnúť verný a pravdivý obraz o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva a o finančnej situácii účtovnej jednotky. Zásada verného a pravdivého zobrazenia skutočností („true and fair view“) je všeobecne uznávanou účtovnou zásadou rešpektovanou jurisdikciami jednotlivých krajín, ako aj všetkými formami medzinárodnej harmonizácie. Uplatňovanie zásady verného a pravdivého zobrazenia skutočností vyžaduje, aby manažment účtovnej jednotky aplikoval takú bilančnú (účtovnú) politiku, ktorá zabezpečí súlad účtovnej závierky s právnymi požiadavkami alebo s požiadavkami účtovných štandardov.

Najdôležitejším nástrojom účtovnej politiky je oceňovanie. V tejto oblasti je veľká variabilita v princípoch, metódach a oceňovacích veličinách. Od toho, ktorý z možných spôsobov ocenenia majetku a záväzkov účtovná jednotka použije, závisí obsah a vypovedacia schopnosť všetkých základných finančných veličín, čo znamená, že od nich závisí nielen peňažné vyjadrenie individuálneho majetku alebo záväzku, ale tým aj celková výška majetku a záväzkov a následne aj výška vlastného imania.

Globálne dosahy finančnej krízy na účtovníctvo podnikateľov

V rámci uplatňovania Medzinárodných štandardov finančného vykazovania (ďalej len „IFRS“) pri zostavovaní účtovnej závierky môžu účtovné jednotky vychádzať

z oceňovacej základne založenej na historických nákladoch, ktorá sa uplatňuje aj v rámci národnej právnej úpravy. Táto oceňovacia základňa ale neodráža skutočnú súčasnú finančnú situáciu účtovnej jednotky. Preto IFRS umožnili použitie oceňovacej základne založenej na objektívnej (reálnej) hodnote (fair value). Reálna hodnota predstavuje sumu, za ktorú by bol majetok vymenený alebo záväzok vyrovnaný v nezávislej transakcii medzi dvoma informovanými, dobrovoľne súhlasiacimi stranami.

Uplynulé obdobie bolo charakteristické príklonom medzinárodných regulačných orgánov v EÚ aj v USA k účtovníctvu na báze reálnych cien a odklonom od účtovníctva na báze historických cien. Odborná diskusia o tom, ktorú oceňovaciu metódu použiť ako vhodnejšiu, stavia proti sebe dva princípy – relevantnosť a spoľahlivosť. Zástancovia účtovníctva na báze objektívnej hodnoty upozorňujú, že výkazy účtovnej závierky stojace na princípe historických cien nie sú relevantné, lebo neposkytujú informácie o súčasných cenách. Odporcovia zasa argumentujú tým, že výkazy stojace na princípe spravodlivej ceny nie sú spoľahlivé, lebo nevychádzajú z reálne uskutočnených transakcií.

V medzinárodných odborných kruhoch nikdy neexistoval jednoznačný súhlas s niektorou z uvedených metód oceňovania a finančná kríza môže smerovanie diskusie o vhodnosti jednej alebo druhej metódy zásadne ovplyvniť. V čase krízy nastala prudká volatilita cien, ktorá pri preceňovaní na reálnu hodnotu počas boomu pomáha nafukovať bublinu, počas krízy roztáča špirálu strát. Keď sa finančné inštitúcie dostali do problémov, museli rýchlo predávať aktíva v snahe zabezpečiť hotovosť a rozkrútili špirálu poklesu cien. Tá nútila preceňovať a vykazovať straty aj banky, ktoré sa aktív vo výpredaji nepotrebovali zbaviť. [8] Preto prišli návrhy na nahradenie mark-to-market oceňovania (fair value) modelom mark-to-make-believe, ktorý by umožnil v špecifických prípadoch vykazovať cenu aktív podľa interných odhadov.

V súvislosti s finančnou krízou tak dochádza k revízii používania oceňovania pomocou reálnych hodnôt. Spojené štáty americké sa ako prvé začali zaoberať spoľahlivosťou oceňovacej veličiny – reálnej hodnoty a transparentnosťou jej určovania v čase, keď v mnohých prípadoch neexistuje aktívny trh.

Následne sa táto téma v apríli 2009 stala predmetom diskusií predstaviteľov G 20¹, ktorú tvoria zástupcovia devätnástich najväčších ekonomík sveta a Európskej únie. Zástupcovia G 20 sa na summite v Londýne zaoberali možnými východiskami zo súčasnej globálnej krízy. Pozornosť bola sústredená aj na prehodnotenie reálnej hodnoty ako vhodnej oceňovacej veličiny. Hlavnou myšlienkou bola výzva

¹ Skupina 20 (Group 20 – G 20) vznikla formálne v nemeckom Kolíne dňa 26. septembra 1999. Cieľom tejto skupiny od jej vzniku bola spolupráca pri koordinácii prístupov v oblasti medzinárodných menovo-finančných vzťahov. Skupina 20 je zložená zo Skupiny 7 (G 7 – USA, Japonsko, SRN, VB, Francúzsko, Kanada a Taliansko) plus 12 štátov, ktoré majú silné postavenie vo svetovej ekonomike (Argentína, Austrália, Brazília, Čína, India, Indonézia, Južná Afrika, Južná Kórea, Mexiko, RF, Saudská Arábia a Turecko). Okrem týchto štátov na rokovaniach Skupiny 20 sa zúčastňujú: EÚ – predsedajúca krajina, Výkonný riaditeľ MMF, Prezident Svetovej banky vrátane predsedov výborov (Medzinárodného menovo-finančného výboru – IMFC a Rozvojového výboru – DC).

na oceňovanie finančných nástrojov podľa toho, či má investor záujem držať tento nástroj do splatnosti alebo ide o finančný nástroj na predaj, resp. obchodovanie. Ak je investorov záujem držať finančný nástroj do splatnosti alebo na dlhšiu dobu, malo by to viesť k opusteniu preceňovania na reálnu hodnotu. Prvoradým záujmom je chrániť proti výkyvom, ktoré na trhu vznikajú, pretože práve táto skutočnosť bola terčom mnohých kritik. G 20 vyzvala Radu pre medzinárodné účtovné štandardy (IASB) a Radu pre štandardy finančného účtovníctva v USA (FASB), aby čo najskôr začali spolupracovať s regulačnými orgánmi a orgánmi dohľadu s cieľom zlepšiť účtovné štandardy pre oceňovanie, a tým dosiahnuť jednotný súbor vysokokvalitných globálnych účtovných štandardov, ktoré by obsahovali zvýšené požiadavky v tejto oblasti.

Iniciatívy IASB reagujúce na finančnú krízu sú zakomponované do jej najbližších projektov. Je potrebné poukázať na skutočnosť, že pripravované zmeny nie sú také, ktoré by výrazne menili ideové smerovanie doterajšieho vývoja. V tejto súvislosti je významnou iniciatívou na rok 2009 vydanie pracovných návrhov nového štandardu, ktorý by mal výrazne zjednodušiť účtovanie finančných nástrojov a súčasne zblížiť požiadavky IFRS a amerických všeobecne uznávaných účtovných zásad v tejto oblasti. Deklarovanou snahou je zredukovať počet oceňovacích základní finančných nástrojov na dve. Do prvej kategórii budú patriť nástroje oceňované na báze fair value, do druhej ostatné. Problematickými okruhmi budú určenie hranice medzi týmito skupinami a možnosti reklasifikácie. (Pozri tab. č. 1 na s. 385.)

Zmeny v daňovej a účtovnej legislatíve SR v dôsledku finančnej krízy

Opatrenia v Slovenskej republike, ktorých cieľom je eliminovať dôsledky finančnej a hospodárskej krízy, sa sústredili najmä na problematiku dane z príjmov a dane z pridanej hodnoty (DPH). Zmeny nastali najmä v týchto oblastiach:

- zvýšenie nezdaniteľných častí základu dane z príjmov (osobitne pre roky 2009 a 2010),
- zavedenie zamestnaneckej prémie,
- zjednodušenie preukazovania vybraných daňovo uznateľných nákladov (napr. pohonných látok),
- umožnenie daňovej evidencie,
- zvýšenie vstupnej ceny pre daňovo odpisovaný majetok a zavedenie možnosti komponentného odpisovania,
- zavedenie možnosti skupinovej registrácie DPH,
- urýchlenie vrátenia nadmerného odpočtu DPH,
- zavedenie tuzemského sektorového samozdanenia pri vybraných komoditách.

Základným daňovým opatrením, ktoré zníži daňové zaťaženie, je *zvýšenie nezdaniteľnej časti základu dane (NČZD)*. Nezdaniteľná časť na daňovníka sa v rokoch 2009 a 2010 vypočíta ako 22,5-násobok životného minima platného k 1. 1. príslušného roka. V roku 2009 bude nezdaniteľná časť vo výške 4 025,70 eur

**Časový harmonogram vydávania pracovných návrhov
nového štandardu nahrádzajúceho IAS 39**

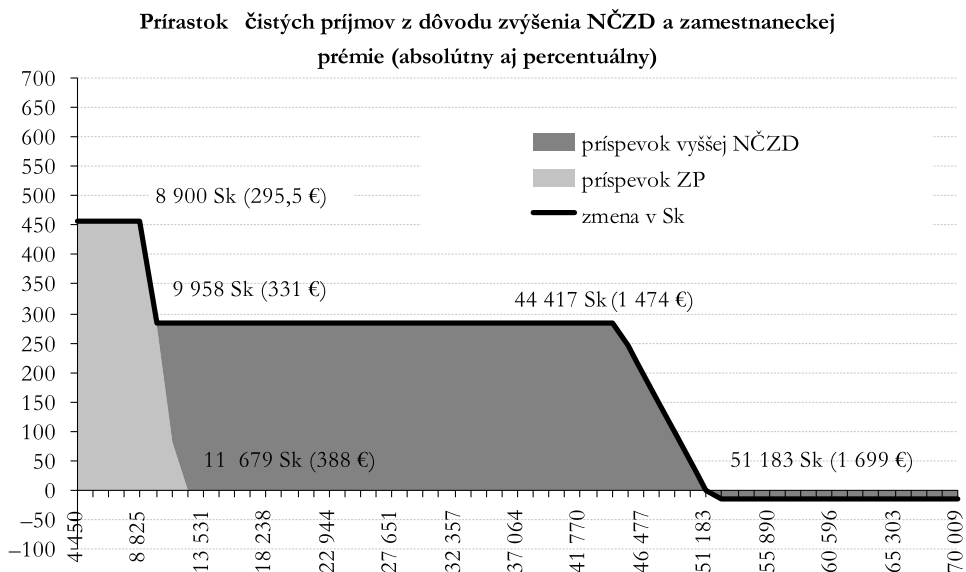
Pracovný návrh IASB	Hlavné body obsahu	Predpokladaný termín zverejnenia
<i>Klasifikácia a ocenenie finančných nástrojov</i>	• Zníženie počtu klasifikačných a oceňovacích modelov na dva, a to <i>amortizovaná cena a reálna hodnota</i>. • Finančné nástroje so základnými úverovými znakmi a nástroje spravované na tzv. princípe zmluvného výnosu (t. j. na výnos z držby, nie z predaja) sa budú oceňovať amortizovanou cenou, všetky ostatné sa budú oceňovať reálnou hodnotou. • Následné <i>presuny</i> medzi týmito kategóriami <i>nebudú možné</i>. • Pre finančné nástroje oceňované amortizovanou hodnotou nebudú platiť žiadne tzv. <i>tainting rules</i>, podľa ktorých účtovná jednotka musela z kategórie finančných nástrojov držaných do splatnosti vyradiť všetky finančné aktíva predstavujúce väčšiu než nevýznamnú časť tohto portfólia. • Zachová sa <i>možnosť oceniť pri prvotnom začítaní</i> akýkoľvek nástroj <i>reálnou hodnotou</i>. • Pri niektorých finančných nástrojoch (napríklad kapitálových, ktoré nie sú určené na obchodovanie) bude možné vykazovať zmeny reálnej hodnoty v súhrnnom výsledku hospodárenia, „recyklovanie“ (t. j. pri predaji prevedenie do výsledku hospodárenia) nebude možné, testovanie zníženia hodnoty sa nebude vyžadovať. • O prechodných ustanoveniach a dôsledkoch na <i>vložené deriváty</i> bude IASB ešte diskutovať.	• Pracovný návrh v júli 2009. • Konečné znenie v októbri 2009. • Bude sa dať použiť (nepovinne) už pri účtovnej závierke za rok 2009.
<i>Zníženie hodnoty finančných aktív</i>	• Súčasný model posudzovania zníženia hodnoty na základe vzniknutej straty by sa mohol nahradiť iným modelom, napríklad <i>založeným na očakávanej strate</i>.	• Pripomienky do konca júna 2009. • Pracovný návrh v októbri 2009. • Konečné znenie v roku 2010.
<i>Zabezpečovacie účtovníctvo</i>	• Touto problematikou sa bude IASB zaoberať po dokončení predchádzajúcich bodov.	• Pracovný návrh koncom roku 2009. • Konečné znenie v roku 2010.

Prameň: Ernst & Young IFRS outlook Jún 2009.

(121 278 Sk). Túto sumu si môže uplatniť daňovník s príjmom do výšky 86-násobku životného minima, t. j. 15 387,12 eur (463 540 Sk). Zmeny nastali aj pri uplatňovaní nezdaniteľnej časti na manželku (manžela).

Ďalším opatrením je *zavedenie zamestnaneckej prémie (ZP)*. Týka sa zamestnancov, ktorí patria do nízkopríjmových skupín a nemôžu si z dôvodu nízkeho príjmu uplatniť celú nezdaniteľnú časť. Ide o formu negatívnej dane, ktorú dostávajú zamestnanci s príjmom zo závislej činnosti na území SR, ktorý presiahol 6-násobok minimálnej mzdy a tieto príjmy poberali aspoň 6 kalendárnych mesiacov. Nižšie uvedený graf zobrazuje zmenu príjmov z dôvodu zavedenia zamestnaneckej prémie a zmeny nezdaniteľnej časti základu dane.

Obr. č. 1

Prameň: Ministerstvo financií SR.

Od roku 2009 možno *pohonné látky* okrem preukázateľnej výšky v závislosti od počtu najjazdených kilometrov uplatniť aj v paušálnej výške 80 %. Rovnako bola pre podnikateľov spĺňajúcich zákonom stanovené kritériá zavedená zjednodušená možnosť preukazovania výdavkov dosiahnutých na zabezpečenie a udržanie príjmov, a to formou *daňovej evidencie*. Porovnanie vybraných parametrov daňovej evidencie s inými možnosťami preukazovania výdavkov pre malých a stredných podnikateľov uvádza tabuľka č. 2.

Tab. č. 2

Porovnanie jednoduchého účtovníctva, daňovej evidencie a paušálnych výdavkov

	Jednoduché účtovníctvo	Daňová evidencia	Paušálne výdavky
Vymedzenie subjektu maximálna výška príjmov	nie je stanovená	170 000 eur	nie je stanovená (nepriamo vyplýva z obratu na DPH)
možnosť zamestnávať zamestnancov	áno	nie	áno
možnosť byť platiteľom DPH	áno	áno	nie
Právna úprava zákonom o účtovníctve	áno	nie	nie
Právna úprava daňovými zákonmi	áno	áno	áno
Daňové výdavky	preukázateľné	preukázateľné	paušálne 40 %, resp. 60 % príjmov
Účtovné knihy/evidencia	peňažný denník, kniha pohľadávok, kniha záväzkov, pomocné knihy	evidencia o príjmoch a daňových výdavkoch v časovom slede, evidencia o hmotnom a nehmotnom majetku, o zásobách a pohľadávkach	evidencia o príjmoch v časovom slede, o zásobách a o pohľadávkach
Povinnosti otvárať a uzatvárať účtovné knihy	áno	nie	nie
vyčíslovať kurzové rozdiely	áno	nie	nie
vykonávať inventarizáciu	áno	nie	nie
zostavovať účtovnú závierku	áno	nie	nie
archivovať účtovnú dokumentáciu	áno	áno	áno
Legislatívne sankcie	zákon o účtovníctve, daňové zákony	daňové zákony	daňové zákony

Prameň: vlastné spracovanie.

Z možností, ktoré legislatíva umožňuje malým a stredným podnikateľom, je daňová evidencia porovnateľná najmä s jednoduchým účtovníctvom. V oboch prípadoch ide o preukazovanie skutočných daňových výdavkov. Napriek zjednodušeniu nebude praktický dosah významný. Daňovníci sú pri daňovej evidencii

oslobodení najmä od povinností, z ktorých značnú časť vykonávajú účtovné softvéry automaticky (zostavenie účtovnej závierky, otváranie a uzatváranie účtovných kníh, odstránenie triedenia výdavkov). Používanie daňovej evidencie ale naďalej predpokladá schopnosť správne identifikovať daňovú uznateľnosť výdavkov, teda dôkladnú znalosť daňovej legislatívy. V prípade, že sa daňovú evidenciu rozhodne viesť platiteľ DPH, musí okrem požiadaviek kladených zákonom o dani z príjmov dodržiavať aj povinnosti uvedené v §70 zákona o dani z pridanej hodnoty.

Zavedené opatrenie bude vhodné najmä pre malú skupinu daňovníkov vykonávajúcich podnikateľskú alebo inú samostatnú zárobkovú činnosť, ktorí majú nízky obrat, malý počet účtovných dokladov, nikoho nezamestnávajú, spravidla nie sú platiteľmi DPH a zároveň sa im neopláca uplatňovať výdavky v paušálnej výške.

Novelizáciou ďalších ustanovení zákona o dani z príjmov prišla vláda s návrhom, podľa ktorého sa zvýši *vstupná cena* odpisovaného hmotného majetku z pôvodných 996 eur (30 000 Sk) na 1 700 eur (51 214 Sk). Pri dlhodobom nehmotnom majetku došlo k zvýšeniu sumy z 1 660 eur (50 000 Sk) na 2 400 eur (72 302 Sk). Pre podnikateľov to znamená, že si budú môcť uplatniť do daňových nákladov *vyšší jednorazový odpis majetku*.

Pri odpisoch hmotného majetku dochádza aj k presunutiu niektorých druhov hmotného majetku do nižších odpisových skupín. Napríklad z 2. odpisovej skupiny boli do prvej presunuté prístroje na meranie a váženie, stroje pre potravinárov, textilný a odevný priemysel, a z 3. skupiny do 2. skupiny boli preradené zdvíhacie manipulačné zariadenia. Novinkou je zavedenie tzv. *komponentného odpisovania*. To znamená, že bude možné v kratšom režime odpisovať jednotlivé oddeliteľné súčasti hmotného majetku, ako napríklad rozvody počítačovej siete, výťahy či klimatizáciu oddelene od budov.

V oblasti DPH sa od 1. 1. 2009 znížila výška obratu na účely povinnej registrácie za platiteľa DPH na 35 000 eur (1 054 410 Sk) z pôvodnej výšky 1 500 000 Sk, ktorá platila do konca roku 2008. Od 1. 7. 2009 došlo k opätovnému zvýšeniu tejto hranice na 49 790 eur (1 499 974 Sk). Na zhoršenie finančnej situácie podnikateľov reaguje zákon o DPH aj skrátením lehoty na vrátenie nadmerných odpočtov zo 60 na 30 dní. Toto opatrenie sa však týka iba mesačných platiteľov DPH, ktorí nemajú nedoplatky voči daňovým úradom, colným úradom, Sociálnej poisťovni a zdravotným poisťovňami.

Ďalším opatrením je zavedenie možnosti *skupinovej registrácie* na účely uplatňovania DPH (platné od 1. 1. 2010). Členovia zaregistrovanej daňovej skupiny sa budú považovať za jednu zdaniteľnú osobu navonok vystupujúcu pod jedným prideleným identifikačným číslom pre túto daň. Registrácia skupiny okrem zjednodušenia uplatňovania dane z pridanej hodnoty, či zníženia administratívnych nákladov spoločností, ktoré sú súčasťou skupiny, môže pozitívne ovplyvniť aj peňažné toky týchto spoločností, nakoľko transakcie v rámci skupiny nebudú považované za zdaniteľné transakcie.

V nadväznosti na zmeny v zákone o dani z príjmov je dôležité poznamenať, že fyzická osoba, ktorá na základe splnených podmienok vedie daňovú evidenciu, nie

je účtovnou jednotku (to znamená, že sa na ňu nevzťahuje zákon o účtovníctve, ani príslušné opatrenia).

Zákon o účtovníctve zvýšil doterajší limit príjmov pre účtovné jednotky, ktoré môžu účtovať v sústave jednoduchého účtovníctva. Rovnako sa zmäkčili podmienky, kedy musí mať účtovná jednotka účtovnú závierku overenú auditorom. Ďalšou zmenou je zvýšenie hranice na oslobodenie od povinnosti zostavenia konsolidovanej účtovnej závierky.

Legislatívnou zmenou je aj skutočnosť, že sa vypúšťa možnosť aktivovať *zriaďovacie náklady* ako dlhodobý nehmotný majetok. Náklady spojené so zriadením účtovnej jednotky sa zaúčtujú na vecne príslušné účty nákladov v prvom účtovnom období.

Záver

V súvislosti s finančnou krízou prebieha intenzívna diskusia o dôsledkoch oceňovania na báze fair value a reakcii IASB na novovzniknutú situáciu. Jedným z problémov je hľadanie spoľahlivého základu pre ocenenie finančných nástrojov po zmiznutí likvidity trhu. Cieľom pripravovaných zmien má byť úprava medzinárodných štandardov finančného vykazovania tak, aby zmiernili volatilitu vyplývajúcu z oceňovania na báze fair value, znížili zložitosť výkazníctva a zvýšili porovnateľnosť finančného výkazníctva v globálnom rozsahu.

V SR sa zmeny týkajúce podnikateľského prostredia sústredili na zmeny v daňovej legislatíve, ktorých cieľom je najmä čiastočné zníženie daňového zaťaženia obyvateľov a zlepšenie cash – flow podnikateľských subjektov. Možno konštatovať, že ide o pozitívne opatrenia, v mnohých prípadoch však s marginálnym dosahom.

Literatúra

- [1] ČERNÝ, V.: Ocenění metodou fair value jako příčina ekonomické krize? In: *Účtovníctvo a audítorstvo v procese svetovej harmonizácie*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava, 2009.
- [2] KOVANICOVÁ, D.: Odraz finanční krize v účetním výkaznictví. In: *Účtovníctvo a audítorstvo v procese svetovej harmonizácie*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava, 2009.
- [3] SOLÍK, J.: Daňová evidencia v SR. In: *Teória a prax v účtovníctve a v audítorstve po vstupe Slovenskej republiky do eurozóny*. Zborník príspevkov z piateho vedeckého seminára k výsledkom vedeckovýskumnej činnosti Katedry účtovníctva a audítorstva. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2009.
- [4] http://www.deloitte.com/view/en_IE/ie/services/audit/hot-topics/article/17618bed57912210VgnVCM100000ba42f00aRCRD.htm
- [5] <http://kovanda.blog.tyden.cz/clanky/3136/jak-znicit-kapitalismus-ucetne-ii.html>
- [6] <http://ekonomika.etrend.sk/svet/arnold-klings-jednotne-pravidla-pre-financny-sektor-by-neboli-dobre.html>
- [7] <http://ekonomika.sme.sk/c/4377006/v-usa-zmenili-pravidla-ocenovania-aktiv.html>
- [8] <http://ekonomika.etrend.sk/svet/financnicke-klamanie-telom.html>
- [9] [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/IFRS_outlook_Jun_2009_SK/\\$FILE/IFRS%20outlook_June09_SK.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/IFRS_outlook_Jun_2009_SK/$FILE/IFRS%20outlook_June09_SK.pdf)